

— Maar 600
onmiddellijk ge-
spiegeling? Of
van de naakte
afzonderlijk ge-
— En weder

het zijn geen
et recht geven
a ons, hoe af-
in der begrips-
n een verder
ie" getroosten,
ik zeiden, de

nt iedere leer-
ndleggers van
epubliek, der

estelijken aard
hreef (1 Cor.
vijl) de Joden
en wijsheid

maar het boven-
de geschiedenis
chepper. Meer
ds openbaring
deling, voelde
edsopenbaring,

riek had de
over het werk
uwmeester (de
ske verwonde-
aspeuren van
el zoeken van

ndig van de
id.

a de Griekse
het Griekse
en denkbaarheid
tijdperk van
le namen van
en, was reeds
waren óge-
oogst.

te broodmagie
hongerende
zoo had ook
overvloed uit-
le wereld.
2:1).

ein baas met
genie, en hij
Hellas", is de
het christen-
ding van het
deele ook van
standaardwerk
Gods en het

verwondering
aulus, hoewel
op de hoogte
iltuurgewrocht

aulus over de
aard te zijn,
fgeschrikt om

t malsch: Het
schen, en het
rkoren, opdat
Plato) bescha-

i oordeel, als
Waar is de
d de wijsheid

t contact met

ld- en levens-
kenden, maar
gt: „Gij weet

heid, die om
s heel anders.
: waarde heeft,
genade, dien
t tot „dwaas-
zondere open-
krijk ten goede

n dwaas door

ord, de rede
t baat ze den
eigenwijsheid
kruisigde?

en navorscher
lat opent met
de Logos, en
ps was God".

Maar wij zouden waarlijk den schijn op ons
laden alsof wij wilden gaan bewijzen, wat voor
iedereen „calvinist" vanzelfsprekend is. Wij behoe-
ven geen uilen te dragen naar... Genève.

Het merkwaardige en mooie (vormelijk gespro-
ken) van de Griekse wijsbegeerte is, dat ze een
geschiedenis heeft doorlopen, die duidelijk een
lijn van ontwikkeling en daarna volgende rijp-
ding en afsluiting vertoont. Er is geen toevallige
aanleijding van feiten, maar het opgaan, blinken
en verzinken, van één leven; de stuwende van één
geest, tien eeuwen lang, die de ziel van het volk
opwekt, beheerscht en loslaat, als haar taak is
volbracht.

Het is een verrassend en, in zijn soort, geheel
eenig verschijnsel in de wereldgeschiedenis. Alle
problemen, die, ook nu nog tot het begrip en de
taak der wijsbegeerte behoren, hebben de wijzen
van Hellas aan de orde gesteld en, voor een deel,
is de moderne wijsbegeerte voortbouw op de antieke
wijsheid.

Kuno Fischer oordeelt (Geschichte der neuern
Philosophie, Band I): „De Griekse filosofie
is in de uitwerking en opéenvolging van haar
problemen het bewonderenswaardig en onvergeli-
jk voorbeeld van een diepzinnige en tevens hoogst
natuurlijke en eenvoudige ontwikkeling. Niets is hier
kunstmatig verzonnen, nergens is in den voort-
schrijdenden gang der ideeën een sprong, overal
zijn de samenbindende gewrichten doordacht en
welgevoerd, de samenhang der leden is zóó dui-
delijk en harmonisch, dat wij overal den vormenden
geest der klassieke kunst herkennen. Dezen indruk
maakt alleen de Griekse filosofie. En welk
een volheid van gedachten en rijkdom van ont-
wikkeling beleefde zij. In haar aanvang raakt zij
de dichtelijke sagen van den natuur-godsdiens;
aan het einde staat zij tegenover het christendom,
dat zij medehelpt tot opbouw als een wezenlijk vor-
mend instrument".

Laat ons trachten dezen ontwikkelingsgang in
korte, duidelijke, lijnen te schetsen, om alzoo te
kunnen tot een dieper en duidelijker inzicht in het
begrip „wijsbegeerte".

Het is vierdelig wijsheid, waarmee de Griekse
denker zich, in een opklimmende reeks, bemoeit.
Eerst is de wijsbegeerte een zoeken naar de op-
lossing van het wereld-probleem; daarna van het
probleem der kennis; vervolgens van het probleem
der vrijheid; en eindelijk van het probleem der
verlossing.

Natuurlijk zijn de grenzen van deze verdeeling,
die wij aan (den Hegeliaansen, al te idealistischen,
en dus niet geheel te vertrouwen) Kuno Fischer
ontleenen, niet zuiver gescheiden en vinden wij
bijvoorbeeld het wereldprobleem ook in de tweede
periode terug, maar om een globaal overzicht te
te krijgen van het ontzaglijk gebeuren in dat mira-
cleus Grieksch wereldje kan deze verdeeling nut
hebben.

Bij de oudste wijsheid-zoekers is het begrip wijs-
begeerte dus alleen het nadenken over het geheim
van het bestaan der wereld (in den algemeenen
zin als de, den mensch omringende, natuur).

De eerste vraag is: Waaruit bestaat de
wereld? — En daarop antwoordt de één: de
grondstof is water; de ander zegt: lucht; de derde:
vuur.

Maar onmiddellijk op de vraag naar de stof volgt
het zoeken naar het beginsel, dat de stof beheerscht
en haar tot een harmonisch geheel heeft opgebouwd,
na.w. hoe bestaat de wereld?

Deze vraag kwam op uit schoonheidsontroering,
uit de verbazing (over de wonderbare werke-
lijkheid), die volgens den Griek de moeder der wijs-
begeerte is, en hem er toe bracht om de wereld
te noemen met een naam (kosmos), die letterlijk
sternad beteekent.

De orde nu der bestaande wereld werd door Phy-
tagoras denkbaar gemaakt door het getal (verhou-
ding, statistiek).

Dit antwoord was echter alleen formeel; de
Griek zoekt ook de wijsheid van het ontstaan der
wereld, en op dat probleem kwamen twee antwoor-
den, die zuiver tegenovergesteld aan elkander waren
en toch op elkaar pasten, als de dubbele schelp
van een zeedier.

De Eleaten (naar Elea in Italië, waar Xeno-
phanes, de stichter dezer school stierf) zeiden: Het
ontstaan der wereld is ondenkbaar en dus onmo-
gelijk. De wereld is er immer geweest als een onver-
anderlijke grootheid, bestaande uit elementen en
atomen (de kleinste samenstellende stoffen).

Maar anderen, uitgaande van dezelfde onderstel-
ling (dat het ontstaan der dingen niet afgeleid of
verklaard kan worden), kwamen tot de tegenover-
gestelde slotsom: Het ontstaan gebeurt altijd en
onophoudelijk, de dingen zijn er en tegelijk zijn ze
er niet, met andere woorden: Pantarei (alles ver-
andert), — gelijk de beroemde spreuk van Heraklitos
luidt).

Men ziet, dat deze wijsbegeerte zeer nauw samen-
hangt met wat wij natuurwetenschap noemen.

In deze wetenschap wordt een onderzoek gedaan

¹⁾ In het bekende gezangvers: „Alles wisselt en ver-
andert" klagen wij dezelfde waarheid, maar niet pessimis-
tisch, gelijk Heraklitos „de donkere" (gelijk hij met een
binnenwoord genoemd), want er volgt (de Eleatische wijsheid
vraagstuk) op God: „Maar Gijzelf verandert niet".

naar de elementen, waaruit de stof is samenge-
steld en naar de z.g. krachten en wetten, die het
natuurgebeuren beheerschen.

Alleen is dit het verschil: — den Griek is het
niet om pure natuurkennis te doen, maar om de
hoogere kennis, die hij wijsheid noemde.

Er zat bij den Griek achter de studie het zoeken
naar den onbekenden God, het was in den dieperen
zielegrond een zoeken of zij Hem, die niet verre
is van een iegelijk van ons, ook tasten en vinden
mochten.

En natuurlijk had dus de wijsheid ook beteeke-
nis voor het leven, de levenshouding en levens-
wandel.

Het begrip wijsbegeerte sloot bij hen in ook de
ethiek.

B. W.

LITERATUUR EN KUNST.

Nieuwe Boeken.

VII.

Herman Robbers, De Nederlandsche
litteratuur na 1880.

Herman Robbers is een van de belangrijke figu-
ren uit de geschiedenis van de Nederlandsche lita-
ratuur na 1880.

Blijkens eigen mededeelingen (men zie „E. d'Oli-
veira, „De Jongere Generatie", p. 96 vlgg.) heeft
hij „De Nieuwe Gids" van den aanvang af gekend
en heel de „Nieuwe-Gids-historie", die voor ons
zoo moeilijk te volgen is, mee doorleefd.

Sinds 1895 treedt hij op als romanschrijver, eerst,
overeenkomstig de toen heersche begrippen,
onder pseudoniem (Phocius) later onder eigen naam.
Meerdere bekende romans verschenen van zijn hand:
„De roman van Bernard Bandt", „De Bruidstijd
van Annie de Boogh", „De gelukkige familie", „Een
voor Eén", „Helens Servaas". In de 20 jaar, die
over deze productie verlopen, ontwikkelt zich zijn
kunst vrijwel parallel met den groei der verhoudingen
op literair gebied en met z'n jongste boek volgt hij
de reeds eerder in ons blad besproken, methode
van vervolgen-romans: „St. Elmsvuer", dat in 1919
verscheen, is de eerste roman uit een trits: „Een
Mannenleven".

Als literair-criticus heeft hij sinds 1904 vele be-
langrijke bijdragen geleverd in het door hem geredi-
geerde tijdschrift „Elseviers Maandschrift". Ook
schreef hij in „De Nieuwe Gids", „De Socialistische
Gids" en andere periodieken.

Ik verwijs naar deze werkzaamheid van Robbers
in verband met z'n beide nieuwste geschriften „De
Nederlandsche Litteratuur na 1880" en „Het ont-
staan van een roman". Want door het herinneren
aan zoo enkele feiten wordt 't duidelijk, dat de
schrijver met deze beide onderwerpen op hem vol-
komen bekend terrein is niet alleen, maar dat zijn
oordeel ook als gezaghebbend kan worden erkend.
't Is van belang, dat we ons hiervan bewust zijn,
bij een beschouwen van deze geschriften.

Aan beide boekjes meen ik in ons blad de aan-
dacht te moeten schenken. Allicht interesseeren ze
niet iederen lezer, maar voor degenen, die hetzij
om studie-redenen, hetzij uit liefhebberij de lita-
ratuur beoefenen, zijn ze van beteekenis. Dit feit
maakt m.i. een bespreking ook in „De Reformatie"
wenselijk. Natuurlijk is het niet m'n bedoeling
literair-critische artikelen erover te schrijven. Die
hooren in een zuiver literair tijdschrift thuis en
vorderen ook meer ruimte, dan waarover ik be-
schikken kan. Wie zoodanige beschouwing wenscht,
leze o.a. het stuk van Prof. Prinsen in het Letter-
kundig bijblad van „De N. R. Crt." no. 47. Ik
wil alleen maar wijzen op de beteekenis der beide
geschriften.

Eerst dan over „De Nederlandsche Litteratuur
na 1880".

In een kort „voorwoord" geeft Robbers een „ge-
bruiksaanwijzing" voor het boekje. Al zal nu geen
enkel weldenkend lezer onmatige eischen stellen
aan een boekje, dat in een bestek van 140 bladzijden
behandelt de literaire geschiedenis van 40 jaren
en dan nog jaren die „misschien de rijkste, althans
de zwaarst gevulde (zijn) die Holland ooit heeft
gekend, wat literaire productie betreft", toch is
het goed, dat de auteur ons een paar wenken geeft.
We behoeven daardoor niet te zoeken naar de
bedoeling, die hij met dit boekje heeft. Hij geeft
die zelf aan:

„Ik ben... eenvoudig een schrijver, verliefd op lita-
raire schoonheid. En ik verbeeld mij, nooit iets
beters te kunnen doen dan ook anderen tot die
schoonheid nader te brengen. Ondanks mijzelf
heb ik er meer naar gestreefd, mijn lezers den
weg in onze litteratuur te wijzen, hen tot die
litteratuur in diepe betrekking te brengen, meer
dan naar wetenschappelijke volledigheid."

Bij deze opvatting is het geen fout, dat de
schrijver niet ingaat op „litteraire kwesties", dat hij
bij de karakteristiek der schrijvers „alle uitwei-
ding of subtiliteit" vermijdt en in z'n keuze van be-
sproken personen en geschriften „subjectief" is.
Want, en ten overvloede zegt hij het nog eens na-
drukkelijk er bij, het boekje is „bestemd voor een
zèer groot publiek".

Al zijn deze wenken nuttig, zooals ik zei, nie-
mand zal hier een wetenschappelijke, literair-his-
torische studie verwachten. Zulks is eenvoudig on-
mogelijk voor iemand, die leeft in den tijd waar-
over hij schrijft, zelfs al is hij zoo goed op de
hoogte als Robbers in deze materie is. Wetenschap-
pelijke geschiedbeschouwing kan eerst komen, als
alle invloeden, die een tijd hebben beheerscht, zijn
uitgewerkt, alle persoonlijke kleuren zijn verbleekt
en van elken kant de noodige documenten zijn
samengebracht. En van dat alles is natuurlijk ten
opzichte van de „tachtigers-beweging" geen sprake.
Daarom ook beëindigen de schrijvers der weten-
schappelijke handboeken, de professoren Kalf en
Te Winkel hun studiën als ze bij het laatste kwart
der 19e eeuw gekomen zijn en volstaat Prof. Prin-
sen in z'n „Handleiding", die ook over de grenzen
der 20e eeuw heengaat, met een bloote feiten-
vermelding. Van Robbers kan dus ook geen zuivere
wetenschappelijke behandeling worden verwacht en
duidelijker dan iemand het zou kunnen doen zet
hijzelf dit uiteen in z'n „Inleiding".

Dit alles neemt echter niet weg, dat critici en
essayisten het volste recht hebben hun persoon-
lijke meening over schrijvers en boeken te zeggen.
En die meening heeft, vooral als gestreefd is naar
de objectiviteit, die eisch is van eerlijke critiek,
voor ons groote, al is het dan ook geen wetenschap-
pelijke waarde. Ze geeft leiding als we ons oordeel
trachten te vormen en brengt relief aan in de
omvangrijke productie van den lateren tijd.

Als zoodanig moeten we dan dit boekje van
Robbers zien en dan is het een rijke aanwinst.
Want het geeft allerlei feiten, vele details, die dik-
wijls zoo moeilijk te vinden zijn, en vooral, het geeft
in enkele forsche lijnen de eigen opinie van een
kunstenaar over de moderne literaire kunst. Daaruit
sprekt persoonlijkheid, natuurlijk, maar we moeten
Robbers toch toegeven, wat hij in z'n voorwoord
zegt: „in mijn subjectiviteit ben ik toch zoo on-
partijdig geweest als mij maar eenigszins moge-
lijk was". Vooral als we het boekje gebruiken naast
de buitengewoon verdienstelijke „Historische Schets
der Nederlandsche Letterkunde" van Prof. de Vooy,
die een rijke materiaal-kennis bijbrengt, komt de
beteekenis ervan uit. Het feitelijk van de Vooy's
„Schets" en het subjectieve van Robbers' boekje
vullen elkaar prachtig aan.

Na een korte „Inleiding" behandelt het eerste
hoofdstuk in overzicht „de Nederlandsche Littera-
tuur in de jaren vóór '80". In den eigenaardig-
frisschen toon, dien we van de kunstenaars-critici
gewoon zijn, ietwat puntig altijd en oorspronkelijk
van dicte, wordt in dit gedeelte vooral de Roman-
tiek gezien. Zoo komt de auteur vanzelf tot het
begrip schoonheid en „Het schoonheidsverlangen
der mannen van '80". Als de ruimte het toeliet
zou ik gaarne enkele passages uit dit slotgedeelte
van 't hoofdstuk aanhalen. Onder de vele opvatting-
en, die over het wezen der schoonheid bij tach-
tigers-critici te vinden zijn, munt Robbers ziens-
wijze voor ons besef ongetwijfeld uit door haar
zuiverheid. Hij komt de christelijke beschouwing
dienaangaande soms zeer nabij!

In het tweede hoofdstuk volgt een beschouwing
omtrent „Het karakter der Nieuwe Gids-beweging",
een stuk, dat op zichzelf al verdienstelijk is door
het algemeen oriënteerende ervan, waar het voor
ons zoo moeilijk is een juist inzicht te krijgen in
de verhoudingen. Subjectief is het zeker, Prof.
Prinsen heeft er terecht op gewezen, maar alleszins
bruikbaar als overzicht is het toch zonder twijfel.

Deze schets lost zich op in een beschouwen
van „Het werk van Ary Prins als voorbeeld van de
Tachtigers". Zeer juist m.i. is de karakteristiek,
die Robbers hier geeft van de productie van Prins,
als de sterk-gekleurde weergave van de Nieuwe-
Gids-beginselen, óók in de gebreken van deze rich-
ting. En de critiek, die Robbers hier maakt, beamen
we ten volle.

Een derde hoofdstuk vertelt van „De zeven lei-
dende figuren der beweging van '80". Al is vol-
komen waar wat Prof. Prinsen in z'n bovengemelde
beschouwing van Robbers' geschrift over dit ge-
deelte opmerkt — dat R. bij de schildering van
de tachtigers-herleving de Nieuwe-Gids-beweging te
zwaar accentueert — allerlei korte, maar rake karak-
terbeelden maken het stuk voor ons van niet te
onderschatten beteekenis. Al is het dan maar al-
leen om de details.

Hetzelfde geldt van hoofdstuk vier over „Andere
medewerkers aan de Nieuwe Gids". De titel is mat,
maar 't komt aan op den inhoud, en die is belang-
rijk genoeg. Grooten lof heeft Robbers vooral voor
Cooperus' werk.

In een vijfde afdeeling „De romanciers en novel-
listen uit de laatste jaren der 19e eeuw en hun
toonwerk" behandelt de schrijver de overige figu-
ren uit de eerste decennien der tachtigers-beweging,
Emants, van Nieuwys, en in uitgebreide bespre-
king jongeren als Heyermans, de Meester, Frans
Coenen.

Dan volgt, over drie hoofdstukken verdeeld, de
beschouwing eerst van de dichtkunst, daarna van
het proza tot aan het eerste oorlogsjaar. Er is
geen sprake van, dat ik over de veelheid van op-
merkingen, die de essentie vormen van een gewel-
dige materiaal-kennis, ook maar iets zou kunnen

zeggen in dit verband. Alleen zelf-lezen kan hier voldoende geven.

Hoofdstuk negen behandelt „Het proza sinds 1914“.

De laatste pagina's van het boekje zijn vereenigd tot een afdeeling over: „onze literaire tijdschriften en hun critiek“. Volledig is het overzicht lang niet, maar sterk van typeering is het wel.

Ziehier dan in samenvatting een inhoudsopgave van dit merkwaardig geschrift. Ik meende niet beter te kunnen doen, dan zoo even de onderwerpen, die behandeld worden de revue te laten passeren. Dan kan iedere lezer zien, in hoeverre het boekje iets voor hem kan zijn. Nog zij vermeld, dat een volledig personenregister met pagina-verwijzing de bruikbaarheid belangrijk vergroot.

Want dat schijnt mij de hoofddienst van deze bijdrage tot de literatuur-geschiedenis: de bijzondere bruikbaarheid, om een korte en toch iets-zeggende inlichting in te winnen omtrent eenigen schrijver of een boek. Met de enkele woorden van Robbers weet men voldoende ter eerste oriëntering. Daarom geloof ik, dat dit boekje van veel waarde is voor ieder, die zich wel eens op het terrein der literatuur beweegt. En voor anderen is het door z'n pittigen vorm, gezelligen toon en dikwijls geestige visie niet te versmaden lectuur.

Natuurlijk zijn we het niet in alles met Robbers eens. Op meerdere punten spreekt hij b.v. zijn waardeering uit, waar voor ons van waardeeren geen sprake kan zijn en verschillende van z'n algemeene uitspraken aanvaarden we stellig niet. In den breede zulks motiveeren is thans onmogelijk; wie echter het boekje gebruikt zij op deze dingen verlaten. Dat kan te gemakkelijker omdat het persoonlijk karakter van deze beweringen ons onmiddellijk tot persoonlijke rekenschap noopt. En wie dat serieuze opvat en zich niet dadelijk willoos laat meesleuren, kan aan het boekje, mede daardoor, veel hebben.

C. T.

Naschrift. Den heer Joh. C. D. te 's-Gravenhage dank ik voor z'n schrijven, waarvan ik niet genoeg kennis nam.

Correspondentie, de rubriek „Literatuur en Kunst“ betreffende, adresseert men Overtoom 353, Amsterdam.

Het tweede artikel over Robbers hoop ik te plaatsen in het nummer van 16 Febr. D.V. De volgende week is Prof. Groenendaal aan het woord.

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN.

Nog altijd rust op mij een schuld tegenover een broeder, die met groote belangstelling „De Reformatie“ leest en naar zijn schrijven ook een deel dier zeer door ons gewaardeerde belangstelling wijdt aan wat ons blad biedt in de rubriek aan mij toevertrouwd. Ik beloofde hem namelijk iets naders te zullen mededeelen omtrent de opwekking in den herfst van 1921 onder de visschersbevolking van de Noord-Oostelijke kust van Schotland en in verband daarmee op zijn tweede vraag, indien mij mogelijk, een antwoord te geven: of er namelijk ook iets was overgebleven van de zoo bekende opwekking in 1904 en 1905 in het land van Wales? Daar deze opwekkingen ook voor ons niet zonder betekenis zijn, wil zij zich vertoonden in kerkgemeenschappen, waarmede wij correspondentie onderhouden, onder anderen in de Free Church en in de Welsh Calvinistic Methodist Church, heb ik getracht van deze opwekkingen mij nader op de hoogte te stellen. Ik begin met den broeder, die mij daaromtrent navraag deed, te danken, dat zijn schrijven mij aanleiding gaf het allerbelangrijkste verschijnsel van het Welsche en Schotsche revival nader te bestudeeren, maar terzelfder tijd spijt het mij hem misschien te moeten teleurstellen. De genoemde revivals zijn van zoo'n samengesteld karakter, dat deze rubriek zich minder leent om in haar kolommen daarvan een genoegzaam duidelijk beeld te geven; daartoe kunnen alleen dienen breed opgezette artikelen-reeksen. Toch mag ik den belangstellenden broeder niet met dit kluitje in het riet wegzenden en in de veronderstelling, dat er wel meerdere lezers van „De Reformatie“ zijn, die zoo levendig belang blijken te stellen in opwekkingen in Duitschland, in Hongarije en elders, die zich eveneens zullen interesseeren voor wat in het machtige Engeland plaats grijpt, wil ik hen den weg wijzen om wat meer in het bijzonder op de hoogte te kunnen komen van deze heerlijke gebeurtenissen.

Eerst dan iets over de opwekkingen in Wales! De vatbaarheid voor zulke massabewegingen, waarbij honderden en duizenden tot bekeering komen, der verschillende volkeren, loopt zeer ver uiteen. Het Engelsche en Amerikaansche volk, en vooral in den boezem dier volkeren het Keltische volk, waartoe de bergwerkers van Wales en de visschers van Schotland behooren, schijnt daarvoor zeer toegankelijk te zijn. En dan weer in het bijzonder de eenvoudigste lagen der bevolking. Het Germaansche volk en vooral de Fransen schijnen al heel weinig aangelegd te zijn voor dergelijke opwekkingen. In Amerika en Engeland komen ze herhaaldelijk voor. Ja heel de Welsh Calvinistische Methodistische kerk is ontstaan uit een dergelijke beweging.

Haar invloed is buitengewoon groot geweest op de mijnwerkersbevolking! Het verhaal daarvan grenst aan het ongelooflijke! Opmerkelijk is, dat de Engelsche wereld daarin de levendigste belangstelling stelt. De groote journalist Stead voelde zeer veel voor de revivals in Wales, ook Lloyd George kwam er mee in aanraking. De grootste dagbladen zonden hun verslaggevers, die van dag tot dag de vergaderingen volgden en daarvan schreven in de meest belangrijke Engelsche bladen.

Het buitenland stelde daarin eveneens groote belangstelling, maar dan bijna uitsluitend in godsdienstige kringen. Uit ons vaderland gingen studenten naar Wales om van nabij getuige te zijn van het groote werk, dat aldaar plaats greep. Iets dergelijks was gezien in de dagen van de bekende Brighton-beweging in het midden der vorige eeuw. Zoo'n beweging wordt door den Heere zelf reeds lang voorbereid! De brandstof is opgehoopt. Een vonk slechts op het onverwachts daarin slaande doet den brand des geestes uitgaan. Dan grijpen allerlei zeer vreemde verschijnselen plaats, gelijk voor meer dan honderd jaar alhier geschiedde in de Nijkerker-beweging. Huilen, lachen, juichen, uitroepingen, vreemde-talen, stuip-trekkingen, openbaren zich. Enkele, meestal jonge leiders, zoals Robert Evans met de zijnen, hebben de leiding. In Schotland werd onder de visschersbevolking al lang gevoeld, dat er iets nieuws zou gebeuren. Teleurstelling na den oorlog, die de idealisten zoo hoog had gespannen in hun verwachting op betere tijden, ook wat het godsdienstig leven betrof, bracht de menschen tot ernstig nadenken en een enkele predikatie en daaruit één enkele zinsnede was de vonk, die den brand deed uitgaan. In Wales en Schotland was, als bij alle opwekkingen, het opmerkelijke, dat de kerkelijke muren schenen weg te vallen. Men hield gemeenschappelijke vergaderingen! Het peil van het zedelijk leven rees geweldig! Het kerkbezoek nam toe! Mij werd ook gevraagd of er iets van bekijft. Ongetwijfeld! Zelfs veel! De Welsche kerk dankt aan een eerste rozeil haar ontstaan! In Wales en Schotland moet men het begin zoeken in de bijzondere prediking van één of twee predikanten; daarvoor werden jonge mannen aangegrepen, die als vanzelf de leiders werden. Zoo was het in Schotland te Batham onder de bezieling van een jong baptistisch prediker Rev. Douglas Brown en toen sloeg de brand over van visschersstad op visschersdorp te Eyemouth, Fraserburgh, Cullen, Findochty, Hope-man en Burghhead. In Wales had de beweging veel grooter omvang.

Voor de karakteristiek van dergelijke revivals verwijs ik naar La Saussaye het Christelijk leven, 2e druk, I, bl. 191 v.v. verschijnselen bij de bekeering; voor de geschiedenis van de revival in het land van Wales naar een prachtig werk van grooten omvang van Henri Bois, destijds professor te Montauban, getiteld: Le Réveil au Pays de Galles, en voor het Schotsche Revival naar The Record, Februari, 1922, bl. 41—48.

Ik heb getracht mijn schuld af te betalen.

G. KEIZER.

PERS-SCHOUW.

Calvinisme en Reformatie.

„De Telegraaf“ geeft een review van het belangrijk artikel van Dr H. J. Smit over „Vastheid en bewegelijkheid in het Christendom“ in „De Stemmen des Tijds“ van Januari.

Het begin is puur wetenschappelijk-wijsgeerig, en zal dus slechts een klein deel onzer lezers interesseeren. Maar het slot is kost voor allen, die ons blad liefhebben, en belangstellen in het vraagstuk eener calvinistische reformatie.

In het Januari-nummer van „Stemmen des Tijds“ schreef Dr H. J. Smit een interessant artikel over „Vastheid en bewegelijkheid in het Christendom“. Schr. herinnert aan het in 1902 voltooid buitengewoon belangrijke werk van Heinrich Rickert: „Die Grenzen der naturwissenschaftlichen Begriffsbildung; eine logische Einleitung in die historischen Wissenschaften“, waarin deze optreedt tegen de toepassing van de z.g. natuurwetenschappelijke methode in de geschiedeniswetenschap. Door deze methode tracht het denken uit de ervaringsfeiten te beschaffen tot het wetmatige, dat algemeen en altijd geldend is.

Nu bezit het menschelek denken nog een andere methode om de ervaringsfeiten te ordenen en bij deze is het juist te doen om het bijzondere en persoonlijke, het nooit terugkeerende.

Het voorwerp van het onderzoek is hier het begrip van de waarde, die de feiten hadden voor de menschen, in wier tijd ze voorvielen. Naar deze methode heerscht in de historie als laatste begrip, dat van een ontwikkeling, die de feiten, naar hun waardeering door de menschengeslachten in den loop der tijden tot een keten van waardeformaties vereenigt. Deze z.g. historische methode kan echter op ongeveer alle ervaringsfeiten worden toegepast, waarom Rickert haar de „idiografische“ noemt.

Schr. betoogt, dat Rickert, ten opzichte van de mogelijkheid om uit de historie het wezen en de hoogste waarde eener bepaalde strooming vast te stellen, weinig optimistisch gestemd is.

„Hij (n.l. Rickert) meent uit zijn bovenvermelde opvatting geen andere conclusies te kunnen trekken

dan deze, dat de drang tot ordening van het ervaringsmateriaal voortkomt uit de begeerte om een waarde vast te stellen, die in de toekomst blijvend gelden moet; door dat doel krijgt het historisch denken zijn noodzakelijkheid en algemeene beteekenis. Verder wijst hij er weliswaar nog op, dat in het verbinden van alle ervaring aan een hoogste waarde het geloof in het bestaan van zulk een absolute waarde tot uiting komt, dat daaruit zelf blijkt, dat er een absolute waarde bestaat, maar dat er in den menscheleken geest, in beginsel althans, eenige kennis van het hoogste goed zou bestaan, die in de ontwikkeling der historie zou streven naar nauweuriger omlijning, is voor Rickert een te ver strekkende bewering.“

Naar schr. meening zijn de opvattingen van Rudolf Eucken voor het probleem van de verhouding van Christendom en historie beslissend.

„Gaat Rickert, zoals we zagen, niet verder dan tot het uitspreken van de waarschijnlijkheid, dat er een absolute waarde bestaat, aangezien het menschelek denken zich er mee moet bezighouden, voor Eucken is het bestaan van zulk een waarde en haar samenhang met de verschillende pogingen der menscheheid om haar te bereiken, volkomen zeker, omdat die absolute waarde ten slotte niets anders is dan het ideaal, waarin de geest der menscheheid, die in z'n diepste kern een persoonlijke bewustwillende eenheid is en die uit de afzonderlijke verschijnselen door de vorming van wetten en waarden een geestelijk heelal schept, langs een weg van strijd tegen natuur en individuele begeerte zijn eigen goddelijk wezen ten slotte zal verworven lijken en voltooien. Zoowel de wetten der „onomothetische“ (of z.g. natuurwetenschappelijke) methode als de waardeformaties der „idiografische“ zijn scheppingen van den persoonlijke geest der menscheheid, die zich daarmee losmakke van de afzonderlijke verschijnselen; beide vormen evenzeer een objectieve reeks als scheppingen van het hoogste wezen der wereld, beide maken tegenover de onafhankelijke, individuele verschijnselen de eigenlijke realiteit uit.“

Schr. geeft dan in groote trekken een overzicht van de waardeformaties der Middeleeuwen, van de tijden der Reformatie en van het Lutheranisme, waarna hij overgaat tot een beschouwing van Calvin's tijd en diens leer.

Calvin stelt, al is ook voor hem evenals voor Luther het geloof een door God bewerkte functie der ziel, Gods wilskarakter op den voorgrond. Wanneer Hij het geloof den eene schenkt en het den andere onthoudt, is zelfverheerlijking Zijn doel, Gods verheerlijking op alle levenssterren moet ook het doel van den geloovige zijn. Ziedaar de kern der „Wertidee“ van Calvin's tijd. Ook het Calvinisme verloor reeds spoedig zijn vasten greep op het sociale en economische leven der voortschrijdende maatschappelijke ontwikkeling, doch daar 't historische elementen in zich bevatte en de geschiedenis niet op zijde zette, boezt het grooter levensvatbaarheid dan sommige andere waardeformaties.

Zeer opmerkelijk is wat Dr Smit neerschrijft over de lessen van deze leer der steeds wisselende waardeformaties met betrekking tot het Calvinisme van dezen tijd:

„En ook nu nog is het wenschelijk de lessen der historie te gebruiken, nu het Calvinisme zelfs ontzettende wereldcatastrofen niet heeft kunnen verhinderen, te begrijpen, dat een menschelek interpretatie van Gods openbaring niet tot het absolute wezen van het Christendom mag worden verheven en dat zij niet meer mag worden gehandhaafd in al haar uitingen, ook als zij de medewerking op de algemeene cultuur heeft verloren. Als het Christendom zich niet, teruggaande tot zijn oorsprong en gebruik makende van de historische interpretatie, werpt op de problemen der hedendaagsche wereld, dan wrekt zich dat op wereld en Christendom beide; het moet die opkomende cultuur niet lijdelijk dulden als het Lutheranisme, omdat zij de zaligheid niet aantast, het moet zich evenmin aansluiten bij cultuurvormen eener voorbijgegangene periode, zoals het Roomsche Katholicisme gaarne doet, doch ze moet den eigen tijd verstaan en beïnvloeden in Christelijken geest.“

♦♦

De geest van Nietzsche.

Gelukkig zijn Nietzsche en zijn discipelen (door Nietzsche zelf genoemd „het gespuis“) niet actief geweest in de toepassing van de gedrochtelijke leer van het levensrecht der sterken.

Toch duiken meer en meer leerlingen op, die willen wat de meester dacht.

Een Duitsch vak-tijdschrift beoordeelt (en veroordeelt gelukkig) een proeve van zulk een „geval“.

Ik citeer uit „Refajahr“, het mooie „Christelijk Maandblad voor Ziekenverpleging“ (Uitg. Lonkhuyzen, Zeist).

Weer het afmaak-stelsel.

Reeds vroeger werd in dit maandblad eene brochure besproken, waarin door de heeren Binding en Hoche, een jurist en een psychiater, het voorstel werd gedaan om onder bepaalde voorwaarden levens, die het leven niet meer waard zijn, eenvoudig uit den weg te ruimen. Zulke levens hebben toch geen doel meer en zij zijn anderen maar tot last; waarom zou men dan, aldus stellen deze mannen de vraag, die levens niet doen eindigen, want zij kosten noodeloos veel geld, dat nuttiger kan besteed worden. Men moet maar eens berekenen, wat al die menschen, wier aantal in de duizenden belooft, per jaar aan voeding, verwarming en verpleging kosten en al dat geld is eigenlijk weggegooid, daarom moet men die levens maar laten eindigen, aldus is de cynische opvatting van deze mannen, die anders werkelijk niet tot de minsten in Duitschland behooren.

Het is ten begin dagen de Borghardt van, dat om onger Over dit thans een Neurol W project g of de me niet; het voldoende ling 115 worden, sluiten m bij het het zou zich nie talen er de aanva ger er ni alle geva of het ge ofgedrage 3 medici, wezen we meer dan gestemd, deskundig worden; nog nade het kan worden. Me. zi hier en combinati kan bewi is dan oo reeds op, mensch u commissie werkzaam later oorl oren, bli in aanme teurig ge soo-hoog maakvoor

De ger niging Een buite Los in „Jong centrale, „S' noodzakelijk systematisch

Staan e van het jongelinge der niet trekkelijk redeneert beschikba brengt m Onze p te praten strumont bij de bu vorming, af op de J. Ver. vo onze lede deszullen pressie n Er is o hater te r gingen tot zal het l een lust Maar i We kom van al d werk bijk nistatie-ari jongeling een flink deze vra meeste je of in de de meeste dat him beschikke De voo niet zoore vloed wa rentie sch maar ook wordt de nen der onderzoek dit kunne Om go tweeërle of meeste Daaruit k post lema kan bren kan doen en werk meostelle alle berok klasse aa lijke eige enkel voc een vast ling, die